

Granice odpowiedzialności odszkodowawczej domu składowego

KONRAD ZACHARZEWSKI

*Uczestnik studiów doktoranckich
na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*

Podjęta kwestia prezentuje się jako ciekawe zagadnienie jurydyczne od dnia wejścia w życie ustawy o domach składowych, z uwagi na wiadomy takt stworzenia warunków do zapoczątkowania działalności przez kwalifikowanych przedsiębiorców składowych, wyposażonych w przywilej wystawiania papierów wartościowych.

Typowe przypadki aktualizowania się odpowiedzialności odszkodowawczej domu składowego

Wyróżniamy odpowiedzialność domu składowego z tytułu niewykonania bądź nienależytego wykonania umowy składu, w ramach której podstawowe znaczenie ma obowiązek zachowania rzeczy w stanie nie pogorszonym (obowiązek przechowywania w szerokim znaczeniu) oraz odpowiedzialność z innych tytułów, związanych w szczególności z występowaniem domu składowego jako wystawcy składowych papierów wartościowych oraz z jego udziałem w cyrkulacji praw, ucieleśnionych w dowodach składowych¹.

W ramach pierwszej grupy zdarzeń aktualizujących obowiązek naprawienia szkody bezprawne działanie domu składowego zwrócone może być bezpośrednio albo pośrednio przeciwko przedmiotowi pieczy. Dla przypisania odpowiedzialności domu składowego w tym zakresie bez znaczenia pozostaje to, czy przychylimy się do poglądu, że umowa składu jest tzw. zobowiązaniem rezultatu, czy też raczej tzw. zobowiązaniem starannego działania. Dom składowy (podobnie jak zwykły przedsiębiorca składowy) odpowiada bowiem bez względu na to, czy jego działania grożą wystąpieniem niekorzystnych następstw (utrata, ubytek, uszkodzenie), czy też te niekorzystne następstwa doszły do skutku. W pierwszym przypadku dom składowy odpowiada z tytułu niewykonania obowiązku pieczy, ponieważ zachowanie rzeczy w stanie nie pogorszonym jest zagrożone (pośrednia bezpraw-

ność wobec przedmiotu pieczy), natomiast w drugim – z niewywiązaniem się z powinności zwrotu rzeczy w stanie nie pogorszonym (bezprawność bezpośrednia). Jednakże w obu przypadkach możemy mówić o niewykonaniu obowiązku przechowywania – uniwersalnej powinności domu składowego.

Z kolei w drugiej grupie zdarzeń aktualizujących odpowiedzialność niewykonanie albo nienależyte wykonanie zobowiązania czy też działania cechujące się bezprawnością w przypadku odpowiedzialności z innych tytułów nie polegają na wystąpieniu (albo spowodowaniu zagrożenia wystąpienia) utraty, ubytku bądź uszkodzenia rzeczy. Substancja fizyczna rzeczy oddanej na skład nie ulega wprawdzie pogorszeniu, ale zachodzą inne następstwa w sferze prawnej uprawnionego. Na szczególne wyróżnienie zasługują zwłaszcza działania bezprawne skierowane przeciwko papierom wartościowym. Znaczną rolę trzeba więc przypisać mechanizmom ochrony posiadacza któregośkolwiek ze składowych papierów wartościowych. W przypadku działań domu składowego, które nie mieszczą się w treści zobowiązania, możemy mieć bowiem do czynienia z aktami wadliwego wystawienia dowodów składowych. Istotny walor praktyczny przejawia też kwestia rozdzielenia dowodu składowego i odpowiedzialności domu składowego związanej z tym aktem.

Pochodnym – w obliczu faktu występowania domów składowych jako wystawców papierów wartościowych – źródłem potencjalnej odpowiedzialności tych przedsiębiorców pozostaje ich udział w poszukiwaniu zaspokojenia przez wierzyciela warrantowego. Jeżeli doszło do rozdzielenia dowodów składowych i skutecznego ustanowienia prawa zastawu na rzeczy oddanej na skład, wierzyciel

rzeczowy, czyli posiadacz oddzielnego warrantu, może domagać się przeprowadzenia egzekucyjnej sprzedaży rzeczy oddanej na skład (substratu zabezpieczenia wykonania zobowiązania), jeżeli nie zostanie dobrowolnie zaspokojony przez dłużnika rzeczowego, czyli posiadacza oddzielnego rewersu. Kwestie odpowiedzialności domów składowych należy zatem uzupełnić niezbędnymi uwagami, aktualnymi w sferze dochodzenia roszczenia przez wierzyciela warrantowego, na etapie dokonywania przez dom składowy czynności, określanych mianem egzekucyjnej sprzedaży przedmiotu zastawu.

Ekspozycja problematyki odpowiedzialności domu składowego zostanie zatem osadzona w granicach zdefiniowanych trzema najważniejszymi aspektami działalności domów składowych, czyli z uwzględnieniem domów składowych jako przechowawców cudzych rzeczy, jako wystawców papierów wartościowych oraz jako podmiotu uwikłanego w niektóre czynności o charakterze egzekucyjnym.

Odpowiedzialność domu składowego w związku z wykonywaniem obowiązku przechowywania (pieczy w szerokim znaczeniu)

Przyjmując trafność argumentacji przedstawicieli doktryny² należy świadomie traktować jurystyczne różnice pomiędzy obowiązkiem pieczy nad rzeczą a obowiązkiem zwrotu rzeczy w stanie nie pogorszonym. Inne są mianowicie przejawy niewykonania (nienależytego wykonania) tych powinności kontraktowych.

Już samo nienależyte wykonywanie obowiązku pieczy, nawet z pominięciem skutku w postaci ubytku, utraty lub uszkodzenia rzeczy, może stanowić o niewykonaniu zobowiązania przez dom składowy. Odpowiedzialność aktualizuje się już wtedy, gdy rzecz jest narażona na wystąpienie tych niekorzystnych zjawisk albo dom składowy godzi się na trwanie zagrożenia, które może obiektywnie (choć jedynie potencjalnie) wywrzeć niekorzystny wpływ na rzecz. Wykazanie przez wierzyciela, iż rzecz jest narażona na utratę, ubytek lub uszkodzenie, daje mu możliwość odstąpienia od umowy na zasadach określonych w przepisach o zwłoce dłużnika w wykonaniu zobowiązań wzajemnych³. Zainteresowanym w wykonywaniu obowiązku pieczy – obok składającego – jest także posiadacz nierozdzielonego dowodu składowego albo którejś z jego usamodzielnionych części, stąd i on może domagać się wykonywania obowiązku pieczy przez dom składowy. Dlatego właśnie przepis art. 33 ust. 3 ustawy o domach składowych oraz o zmianie kodeksu cywilnego, kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw, Dz.U. z 2001 r. Nr 114, poz.

1191, zwana dalej ustawą, zapewnia posiadaczom rewersu i warrantu możliwość oglądania rzeczy złożonych na skład, podobnie jak to w odniesieniu do osoby składającego stanowi przepis art. 859¹ k.c. Podstawa roszczenia posiadacza dowodu składowego nie tkwi jednak bezpośrednio w umowie składu, a wynika z papieru wartościowego. Już w tym miejscu należy nadmienić, iż obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej posiadaczowi dowodu składowego z tytułu niewykonywania pieczy różni się od obowiązku naprawienia szkody, jaka wynikła dla posiadacza dowodu składowego wskutek niewydania mu rzeczy zgodnie z brzmieniem osnowy papieru wartościowego. Bez wątpliwa jednak posiadacz papieru wartościowego może domagać się i dochodzić od domu składowego właściwego sprawowania pieczy, chociaż nie jest stroną umowy składu i nie może od niej odstąpić⁴.

Inaczej zgoła przedstawia się sprawa punktu czasowego, który możemy przyjąć za chwilę niewywiązania się domu składowego z obowiązku zwrotu rzeczy w stanie nie pogorszonym. Ażeby przypisać przedsiębiorcy składowemu niewykonanie zobowiązania, konieczne są tutaj dwa jednocześnie występujące czynniki (*verba legis* – przepis art. 855 § 1 k.c.), a mianowicie fakt odebrania rzeczy ze składu oraz stwierdzenie utraty, ubytku lub uszkodzenia odebranej rzeczy. Gdyby pominąć pierwszy czynnik, można by co najwyżej mówić o niewykonywaniu obowiązku pieczy, ponieważ aby dochodzić naprawienia szkody na podstawie art. 855 § 1 k.c., trzeba tę szkodę stwierdzić, co właściwie nie jest osiągalne przed objęciem władztwa z powrotem i zbadaniem rzeczy przez uprawnionego do jej odebrania.

Pojęcia utraty, ubytku oraz uszkodzenia rzeczy zostały sprecyzowane już przez komentatorów kodeksu handlowego⁵. W generalnym ujęciu wystarczy stwierdzić w chwili odbioru rzeczy inne jej właściwości (rodzajowe, np. inny gatunek; mierzalne, np. inna wilgotność) niż z chwili oddania na skład, aby przyjąć niewykonanie obowiązku zwrotu rzeczy w stanie nie pogorszonym. Nabranie przekonania o pogorszeniu stanu rzeczy⁶ stanowi jednocześnie o niewykonaniu albo nienależytym wykonaniu obowiązku pieczy, ponieważ w innym wypadku, to znaczy gdyby piecza wykonywana była należycie, nie nastąpiłaby utrata, ubytek lub uszkodzenie. Składający, wykazując brak pieczy nad towarem, wykazuje zarazem winę składownika⁷. Odpowiedzialność przedsiębiorcy składowego kształtuje się bowiem według zasad ogólnych, odnoszących się do zobowiązań umownych (art. 471 k.c.). Szkada jest wynikiem niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez przedsiębiorcę składowego wskutek niedołożenia przez niego należytej staranności (art. 472 k.c.)⁸. Twierdzi się nawet, że odpowiedzialność przedsiębiorcy składowego (zwykłego; można jednak tę regułę rozciągnąć i na domy składowe) oparta jest na zasadzie domniemania winy⁹.

Miernikiem należytej staranności są obiektywne oczekiwania względem uczestnika obrotu prawnego, w tym z uwzględnieniem zawodowego charakteru prowadzonej działalności. Ekskulpacja domu składowego musi więc przebiegać drogą wykazania braku winy (działania z należyłą starannością). Przedsiębiorca składowy nie odpowiada wówczas, gdy utrata lub uszkodzenie towaru nastąpiły wskutek siły wyższej, przyczyn tkwiących w samym towarze, którym w ogóle nie można było przeciwdziałać, lub oczywiście na skutek winy składających¹⁰.

Dyskusyjne w obecnym stanie prawa mogłoby być uwolnienie domu składowego od odpowiedzialności wówczas, gdy szkodę wywołały właściwości rzeczy, czy nawet fakt zatajenia przez składającego specyficznych właściwości rzeczy. Kiedy rozstrzygamy odpowiedzialność domu składowego za wystąpienie utraty, ubytku czy uszkodzenia rzeczy, musimy mieć na względzie profesjonalizm, jakim kieruje się on w wykonywaniu swoich obowiązków. Należyta staranność wykonywania zobowiązań przez dom składowy obejmuje także konieczność baczenia na to, czy w ramach tzw. *alla rinfusa* nie ulegają połączeniu rzeczy „zdrowe” z psującymi się (a nawet zepsutymi). Tak więc dom składowy odpowiada względem osoby, która złożyła rzecz „zdrową”, ale rzecz ta zepsuła się dlatego, że była połączona z rzeczą psującą się (czy nawet zepsutą). Dom składowy nie zapewnia wówczas pieczy, a uwolni się od odpowiedzialności, gdy wykaże, iż dołożył (z uwzględnieniem wiedzy profesjonalnego uczestnika obrotu prawnego) należytych starań w kierunku ustalenia właściwości obejmowanych rzeczy, a z ogłędzin wynikało, że w chwili obejmowania władztwa przyjmowane rzeczy mogą być przechowywane łącznie. Nie widać przy tym dostatecznych racji, dla których dom składowy miałby być uwolniony od odpowiedzialności za pogorszenie rzeczy psującej się bądź nawet zepsutej, ponieważ powinien zapewnić tej rzeczy odpowiednie warunki przechowywania, ewentualnie odmówić (na zasadzie regulaminu i przepisu art. 21 ust. 1 ustawy o domach składowych) zawarcia umowy składu.

Podobnie dom składowy ponosi odpowiedzialność, gdy bezprawnie pomiesza rzeczy na zasadzie *alla rinfusa*. Może on bowiem, wbrew regule ustanowionej w przepisie art. 859² k.c., połączyć rzeczy mimo braku zgody składającego. Nawiasem mówiąc, tego typu spory raczej (w masowym obrocie składowym) nie wystąpią, ponieważ umowa z domem składowym będzie zawierała za zwyczaj „klausulę połączenia”, która nie będzie przedmiotem negocjacji.

Wypada również zauważyć, iż przedsiębiorca składowy obowiązany jest do przeciwdziałania ewentualnej

szkodzie, a więc do wykonywania czynności zapobiegających utracie, ubytkowi czy uszkodzeniu towaru. W konsekwencji pociągnięcie domu składowego do odpowiedzialności za niewykonanie obowiązku pieczy (albo z tytułu dopuszczenia do utraty, ubytku bądź uszkodzenia) niejednokrotnie mogłoby nastąpić także z tytułu niewykonania przezeń innych obowiązków, które wprawdzie

Obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej posiadaczowi dowodu składowego z tytułu niewykonywania pieczy różni się od obowiązku naprawienia szkody, jaka wynika dla posiadacza dowodu składowego wskutek niewydania mu rzeczy zgodnie z brzmieniem osnovy papieru wartościowego.

nie polegają na sprawowaniu władztwa faktycznego, ale opierają się na szeroko rozumianym obowiązku przejawiania troski o interesy składającego. Tytułem przykładu można wskazać niewykonanie obowiązku ubezpieczenia rzeczy (art. 856 k.c., art. 22 ustawy), informowania składającego (art. 858 k.c.) albo obowiązku sprzedaży rzeczy zagrożonej zepsuciem (art. 859 k.c.).

Zakres odpowiedzialności przedsiębiorcy składowego jest też w kilku kierunkach ograniczony¹¹. Mianowicie, nie można mówić o szkodzie składającego (także posiadacza dowodu składowego) wobec ujawnienia się tzw. dopuszczalnego ubytku naturalnego rzeczy, ustalonego właściwymi przepisami, a w razie braku takich przepisów – w granicach przyjętych zwyczajem. Ubytek, utrata bądź uszkodzenie rzeczy w tych granicach nie jest szkodą. Po drugie, odszkodowanie nie może przewyższać zwykłej wartości rzeczy (art. 855 § 4 k.c.). Wskazuje się trafnie, iż sformułowanie ustawodawcy nie odnosi się do zakresu obowiązku odszkodowawczego, który obejmuje straty (*damnum emergens*) i utracone korzyści (*lucrum cessans*), lecz do wysokości świadczenia odszkodowawczego (ograniczenie długu odszkodowawczego)¹². Zwykłą wartość rzeczy wyznaczają czynniki, takie jak czas, miejsce czy inne elementy ceny towaru. Usprawiedliwione jest twierdzenie, iż dla ustalenia zwykłej wartości rzeczy przydatne może być posługiwanie się ceną ustaloną w obrocie na giełdzie (giełdach) towarowych¹³.

Tak ograniczona odpowiedzialność dotyczy jednakże obowiązku naprawienia szkody z tytułu wystąpienia ubytku, utraty lub uszkodzenia rzeczy, od przyjęcia jej na skład do wydania osobie uprawnionej do odbioru, chyba że szkoda wynika z winy umyślnej albo rażącego niedbalstwa przedsiębiorcy składowego. Wydaje się, iż przysługujące z innego tytułu lub za szkodę powstałą w innym czasie, niż to przewiduje przepis art. 855 § 1 k.c., odszkodowanie może tę wartość przewyższać.

Tym więc różni się odpowiedzialność domu składowego z szeroko pojmowanego tytułu sprawowania pieczy od odpowiedzialności z pozostałych zaznaczonych na wstępie tytułów odpowiedzialności. Choć w pozostałych przypadkach nie zachodzą prezentowane ograniczenia, to wcale nie przesądza, że odszkodowania będą przekraczały wartość rzeczy oddanych na skład – zawsze decyduje tu rozmiar poniesionej szkody.

Zanim nakreśliśmy problem odpowiedzialności przedsiębiorcy składowego z tytułu niewykonania obowiązku przyjęcia rzeczy na skład, należy wyrazić mniemanie, iż tego typu sytuacje będą stanowiły margines w działalności domów składowych. Roszczenie przeciwko domowi

Zwykłą wartość rzeczy wyznaczają czynniki, takie jak czas, miejsce czy inne elementy ceny towaru. Usprawiedliwione jest twierdzenie, iż dla ustalenia zwykłej wartości rzeczy przydatne może być posługiwanie się ceną ustaloną w obrocie na giełdzie (giełdach) towarowych.

składowemu o objęcie władztwa nad rzeczą i przystąpienie do wykonywania nad nią pieczy staje się wymagalne wraz ze złożeniem oświadczeń woli w przedmiocie zawarcia umowy składu. Jeżeli okazałoby się, iż dom składowy nie wykona umowy składu, ponieważ nie przystąpi do wykonywania pieczy, to ponosi on odpowiedzialność. Rozważana kwestia odpowiedzialności domu ujawnia swoją ostrość zwłaszcza wówczas, gdy rzecz w zaprezentowanym stanie faktycznym ulegnie pogorszeniu (czy nawet zniszczeniu), przy czym kontrahent domu składowego nie mógł we własnym zakresie zapewnić pieczy ani nie było możliwe w rozważanym punkcie czasowym oddać rzecz na przechowanie innej osobie (zwłaszcza innemu profesjonalście). Choć nie do końca uzasadnione byłoby obciążanie domu składowego odpowiedzialnością za zdarzenia, na które nie miał on bezpośredniego wpływu (niemożność sprawowania pieczy przez składającego we własnym zakresie lub oddania przez niego rzeczy pod pieczę kogo innego), to niemożność sprawowania przez składającego pieczy we własnym zakresie nie uwalnia bynajmniej domu składowego od odpowiedzialności za całą szkodę i w pełnym rozmiarze (nawet ponad zwykłą wartość rzeczy). Decydująca dla przypisania temu przedsiębiorcy odpowiedzialności pozostaje okoliczność niewykonania obowiązku przyjęcia rzeczy na skład w wykonaniu umowy składu. W tej sferze nie zachodzą wyżej opisane ograniczenia odpowiedzialności.

Dodatkowo w każdym wypadku odmowy przystąpienia do wykonywania umowy składu, dla przypisania przedsiębiorcy składowemu odpowiedzialności za wszelką szkodę, jaką poniósł jego kontrahent, skłaniają argumenty natury aksjologicznej. Postępowanie przedsiębiorcy uchybia za-

sadom przyjętym dla sposobu prowadzenia działalności przez domy składowe, które mają swój normatywny wyraz w przepisie art. 19 ust. 2 ustawy o domach składowych. Z najwyższej wagi nadużyciem zaufania spotykamy się wówczas, gdy dom składowy odmawia przyjęcia rzeczy na skład w wykonaniu skutecznie zawartej umowy składu. Przestrzeganie zasad uczciwego obrotu oraz ochrona interesów składających (kryteria prowadzenia działalności wg art. 19 ust. 2 ustawy) wymagają tego, by w chwili zawierania umowy składu przedsiębiorca liczył się z niemożliwością jej dalszego wykonywania, zwłaszcza z powodu braku powierzchni składowej, i w tej sytuacji umowy nie zawarł w ogóle. Wykazanie złej wiary przedsiębiorcy w momencie odmowy objęcia władztwa faktycznego dyskwalifikuje go ponadto jako wiarygodnego partnera umownego.

Fakt nieobjęcia władztwa nad rzeczą nie uzasadnia bynajmniej odstąpienia od sprawowania pieczy przez samego składającego.

Dlatego też próby obciążenia do-

mu składowego odpowiedzialnością za utratę, ubytek czy uszkodzenie rzeczy w granicach rzeczywiście poniesionej szkody (*damnum emergens* i *lucrum cessans*) mogą się spotkać z opozycją, gdy dom składowy nie rozpoczął sprawowania władztwa nad rzeczą. Argumentacji dostarcza na przykład przepis art. 362 k.c. Obowiązek naprawienia szkody ulega odpowiedniemu zmniejszeniu stosownie do okoliczności (zwłaszcza stopnia winy stron), jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody. Treść stosunku składu nie obejmuje „absolutnego obowiązku przechowywania rzeczy w zastępstwie osoby uprawnionej”, którą mógłby polegać na konieczności roztaczania pieczy nad rzeczą także wówczas, gdy rzecz nie znalazła się w ogóle we władztwie domu składowego, na przykład z powodu niewykonania umowy składu. Z takiej oczywistej skądinąd konstatacji płynnie wniosek, iż dom składowy nie może w pełnym rozmiarze odpowiadać za utratę, ubytek czy uszkodzenie rzeczy wówczas, gdy nie miał (nawet z własnej winy) możliwości wywiązania się z obowiązków polegających na pieczy. Kontrahent domu składowego nie jest uwolniony od sprawowania pieczy już w chwili zawarcia umowy składu, a dopiero od chwili objęcia dzierżenia przez dom składowy. Z uwagi na te okoliczności uzasadniona jest raczej odpowiedzialność domu składowego w granicach ujemnego interesu składającego – świadczenie odszkodowawcze powinno obejmować przykładowo także koszty transportu do innego przechowawcy oraz utratę, ubytek czy uszkodzenie, jakie miało miejsce od umówionego terminu rozpoczęcia wykonywania pieczy do rozpoczęcia wykonywania pieczy przez innego przechowawcę.

Odpowiedzialność domu składowego w dziedzinie dowodów składowych

W ramach odpowiedzialności domu składowego, w związku z wystawianymi przezeń dowodami składowymi, wyróżniamy katalog typowych zdarzeń rodzących odpowiedzialność. Dom składowy może mianowicie podlegać odpowiedzialności w fazie kreowania nierozdzielonego dowodu składowego oraz na etapie obrotu dowodami składowymi. Na początku zachodzi konieczność wyjaśnienia kilku zagadnień, które mieszczą się w pierwszej grupie przypadków. W dalszej kolejności uwagę poświęćmy kwestii rozdzielenia dowodów składowych i odpowiedzialności w tej sferze.

Przedsiębiorca składowy ponosi odpowiedzialność za prawidłowe wypełnienie dokumentu dowodu składowego, co należy odróżniać od wystawienia w znaczeniu *stricto* zobowiązaniowym (wystawienie jako zobowiązanie się). Z większą doniosłością należy odnosić się do kwestii zobowiązania się z dowodu składowego, ponieważ pojęcie to swoją treścią obejmuje także wypełnienie dokumentu. Papier wartościowy będzie skutecznie wystawiony nawet wówczas, gdy treść jego egzemplarza nie odpowiada – z różnych względów – treści inkorporowanych w nim elementów stosunku składu. Aby jednak pozbyć się przynajmniej części nasuwających się od razu wątpliwości, konieczne będzie w tym punkcie wywodu ustalenie dla naszych potrzeb znaczenia terminu „wystawienie dowodu składowego”, jakim posługuje się ustawodawca.

Zatrzymajmy się najpierw nad zagadnieniem obowiązku kreowania nierozdzielonego dowodu składowego i odpowiedzialnością z tego tytułu. Przepis prawa pozytywnego wyposażył kwalifikowanego przedsiębiorcę składowego w przywilej wystawiania papierów wartościowych (art. 18 ust. 1 ustawy). Bez wątplenia cytowany przepis traktuje o wystawieniu rozumianym jako zaciągnięcie zobowiązania. Zgłoszenie żądania wydania dowodu składowego powoduje z kolei, iż kompetencja, która przysługuje domowi składowemu i pozwala mu występować jako wystawca papierów wartościowych, przybiera postać obowiązku wobec osoby, która wystąpiła z żądaniem. Należy więc odróżnić generalne uprawnienie (kompetencję) do wystawiania dowodów składowych od indywidualnego obowiązku wydania dowodu składowego na żądanie strony umowy składu. Określona w przepisie art. 18 ust. 1 ustawy kompetencja domu składowego nie ma swojego odpowiednika w postaci skorelowanego z nim roszczenia o wystawienie dowodów składowych, które miałyby przysługiwać w szczególności składającym. Natomiast stronie umowy składu służy roszczenie o wydanie dowodu składowego na podstawie art. 19 albo art. 23 ustawy o domach składowych.

Aby spowodować konieczność wystawienia dowodu składowego (zobowiązania się przez dom składowy), należy zażądać wydania dowodu składowego. Jasne jest, że z żądaniem wydania dowodu składowego może wystąpić jedynie strona umowy. Nie musi to być właściciel oddawanej rzeczy. Artykuł 23 ust. 1 ustawy ustanawia regułę, iż dom składowy wydaje składającemu, na jego żądanie, dowód składowy.

Żądanie wydania nierozdzielonego dowodu składowego jest jednym z elementów stanu faktycznego (jednostronna czynność prawna), który, łącznie z ustawową kompetencją do wystawiania dowodów składowych, rodzi zaskarżalny *ex contractu* obowiązek jego wydania. Czynność prawna, jaką jest żądanie wydania dowodu składowego, wywołuje oczywiście skutki wynikające z ustawy oraz z art. 56 k.c. Zacytowany art. 56 k.c. stanowi pomost, który pozwala wysnuć wniosek, iż kompetencja do wystawiania papierów wartościowych ma bezpośrednio przełożenie w sferze stosunku zobowiązaniowego, ucieleśnionego w nierozdzielonym dowodzie składowym. Dom składowy jest od chwili zgłoszenia żądania zobowiązany do wystawienia i wydania nierozdzielonego dowodu składowego, zaś od chwili jego wydania (wręczenia) należy traktować go dodatkowo jako wystawcę tego papieru wartościowego, a także jako wystawcę dwóch pochodnych w stosunku do niego papierów wartościowych. Oddzielony rewers i oddzielony warrant także są „wystawione”¹⁴ już od chwili wystawienia nierozdzielonego dowodu składowego, aczkolwiek ich samodzielny byt prawny rozpoczyna się dopiero z momentem skutecznego dokonania czynności prawnej pierwszego indosu na oddzielnym warrancie. Obowiązek wystawienia dowodu składowego *in concreto* wykonuje się przez wypełnienie i wydanie dokumentu. Odpowiedzialność wynika z aktu kreacji dowodu składowego należy traktować w płaszczyźnie kontraktowej. Dom składowy odpowiada za należyte wypełnienie dokumentu, a niezależnie od tego – za należyte zaciągnięcie zobowiązania z dowodu składowego.

Dochodzimy więc do cząstkowej konkluzji. Uprawnienie domu składowego do wystawiania dowodów składowych nie jest w takiej relacji z umową składu, że istnienie stosunku składu rodzi obowiązek wystawienia dowodu składowego. Konieczne jest jeszcze zaadresowane do przechowawcy żądanie. Bezspornie natomiast treść umowy ma wpływ na treść stosunku zobowiązaniowego, inkorporowanego w papierze wartościowym.

Może pojawić się rodząca odpowiedzialność domu składowego rozbieżność treści stosunku składu z treścią papieru wartościowego. Należyte wykonanie obowiązku wydania dowodu składowego odnosi się bezspornie do takiego dowodu składowego, który jest należyście wystawiony (wypełniony). Oświadczenie woli domu składowego, w postaci podpisu w osnowie dokumentu, obejmuje

je swoją treścią także wiedzę wystawcy o treści stosunku składu. Prawidłowe wystawienie dowodu składowego, na które składa się też akt wypełnienia blankietu dowodu składowego, będzie polegało zwłaszcza na takim jego wypełnieniu, ażeby treści papieru wartościowego odpo-

Żądanie wydania nierozdzielonego dowodu składowego jest jednym z elementów stanu faktycznego (jednostronna czynność prawna), który, łącznie z ustawową kompetencją do wystawiania dowodów składowych, rodzi zaskarżalny *ex contractu* obowiązek jego wydania.

wiała treść stosunku składu. Szczególne znaczenie w tym zakresie należy przypisać rzetelnemu zindywidualizowaniu przedmiotu pieczy i dokładnemu odzwierciedleniu tych spostrzeżeń w osnowie dokumentu. Odpowiedzialność domu składowego za wystawienie nierozdzielonego dowodu składowego ma swoją podstawę w sformułowaniach art. 471 i nast. kodeksu cywilnego. Z umowy składu wynika roszczenie nie tylko o wydanie dowodu składowego, ale także o jego należyte wypełnienie.

Powyżej zgłoszone uwagi wydają się być słuszne jedynie w sytuacji pierwotnego kreowania dowodu składowego jako papieru wartościowego. Układy dynamiczne, jakim podlega zobowiązanie ucieleśnione w rozważanym papierze wartościowym, są przyczyną wyłaniania się dalszych kwestii. W tym punkcie zatrzymamy się nad problematyką odpowiedzialności domu składowego na etapie obrotu wystawionymi papierami wartościowymi. Rozstrzygniemy zwłaszcza, jaki wpływ na odpowiedzialność domu składowego ma zbywalność praw do dokumentu przez indos, a następnie czynności jego rozdzielenia.

W pierwszym przypadku, kiedy to papier wartościowy znajduje się w rękach oddającego na skład, odpowiedzialność domu składowego wynika z umowy składu. Zachowują swoją aktualność uwagi poczynione w przedmiocie odpowiedzialności za wystawienie, z jednym istotnym zastrzeżeniem. Ewentualne roszczenie o należyte wypełnienie dowodu składowego ustępuje pierwszeństwa przed możliwością domagania się wykonania zobowiązania (np. zwrotu rzeczy w stanie nie pogorszonym) zgodnie z treścią stosunku składu. Treść zobowiązania domu składowego względem składającego wyznaczona jest bowiem treścią stosunku składu i nie jest to zobowiązanie abstrakcyjne. Powołanie się na *causae* sprawi składającemu mniej kłopotów, niż dochodzenie usunięcia rozbieżności między umową a papierem wartościowym tylko po to, by powołać się na papier, który odpowiada treścią *causae*. Nie uchyla to w żadnym razie odpowiedzialności przedsiębiorcy składowego.

Drugi przypadek wymaga udziału osoby trzeciej – nabywcy praw do dowodu składowego przez indos. Odpowiedzialność domu składowego z tytułu wykonania obowiązku zwrotu rzeczy w stanie nie pogorszonym określona jest granicami treści papieru wartościowego. Dom składowy jest abstrakcyjnie zobowiązany względem nabywcy dowodu składowego do wydania rzeczy zgodnie z treścią wystawionego (wypełnionego) przez siebie dowodu składowego. Tkwi tu znaczne niebezpieczeństwo dla nabywców dowodów składowych, ponieważ nie mogą oni skierować przeciwko domowi składowemu roszczenia,

opartego na materialnym zarzucie nienależytego wypełnienia dowodu składowego i wydania takiego dowodu oddającemu na skład. Brak wiedzy pochodnego nabywcy dowodu składowego o działaniach domu składowego, noszących znamiona bezprawności (np. nierzetelne zindywidualizowanie przedmiotu pieczy), sprawia, że pociągnięcie kwalifikowanego przedsiębiorcy składowego do odpowiedzialności deliktowej z tytułu nienależytego wypełnienia nierozdzielonego dowodu składowego będzie niezwykle utrudnione. Nabywcy nierozdzielonego dowodu składowego nie służy kauzalne roszczenie *ex contractu*, ponieważ nie jest on stroną umowy składu.

Przybliżmy teraz w niezbędnym zakresie pozycję prawną domu składowego występującego w roli wystawcy oddzielonych od siebie dowodów składowych – oddzielonego rewersu i oddzielonego warrantu. Skupimy się na udziale domu składowego w czynności prawnej rozdzielenia dowodu składowego i jego odpowiedzialności związanej z tym prawnie doniosłym aktem.

Nie odnotowano dotychczas głosów krytycznych w stosunku do wysuniętej tezy, iż w dziedzinie domów składowych w istocie mamy do czynienia z trzema papierami wartościowymi, a nie z jednym¹⁵. Nierozdzielony dowód składowy, oddzielony rewers oraz oddzielony warrant przejawiają, niezależnie od siebie, cechy papierów wartościowych. Pierwszy z nich (nierozdzielony dowód składowy) jest przy tym nośnikiem dwóch potencjalnych papierów wartościowych (oddzielonego rewersu i oddzielonego warrantu), które usamodzielniają się w obrocie po skutecznym dokonaniu czynności prawnej pierwszego indosu na oddzielnym warrantie. Ustawodawca, z uwagi na ważkie racje natury gospodarczej, wyposażył dowody składowe w atrybut zbywalności w drodze indosu oraz ograniczył niektóre zarzuty dłużnika (domu składowego), przez co zobowiązania inkorporowane w dowodach składowych trafnie określane są jako abstrakcyjne. Odpowiedzialność domu składowego z wszystkich wymienionych papierów wartościowych uzasadniona jest zaciągnięciem zobowiązania w chwili wystawienia nie-

rozdzielonego dowodu składowego – podpis przedsiębiorcy składowego widnieje w osnowie wszystkich dokumentów (nierozdzielonego dowodu składowego oraz oddzielonych rewersu i warrantu). Dokonanie rozdzielania dowodu składowego, pośród innych, ma też skutek w postaci wykreowania dwóch papierów wartościowych z jednego. Stąd zasadne jest – nie bez pewnych zastrzeżeń – nazywanie domu składowego wystawcą nierozdzielonego dowodu składowego oraz wystawcą oddzielonych rewersu i warrantu. Abstrakcyjne zobowiązanie domu składowego do zwrotu rzeczy w stanie nie pogorszonym „przechodzi” z jednego dowodu składowego na dwa, już samodzielne w obrocie, papiery wartościowe. Każdy posiadacz oddzielonego rewersu bądź oddzielonego warrantu może żądać – zgodnie z treścią papieru wartościowego – wykonywania zobowiązania przez dom składowy, które polega w przypadku obu papierów wartościowych na kompetencji do domagania się od domu składowego sprawowania pieczy (obowiązek ogólny domu składowego), a w odniesieniu do poszczególnych papierów wartościowych – do zwrotu rzeczy (obowiązek wobec posiadacza rewersu) albo do przeprowadzenia egzekucyjnej sprzedaży przedmiotu zastawy (obowiązek wobec posiadacza warrantu).

Zgłoszenie sformułowanych powyżej uwag daje tę korzyść, iż ułatwiona jest charakterystyka odpowiedzialności domu składowego za wystawienie rewersu i warrantu z perspektywy jego uczestnictwa w czynności prawnej rozdzielania dowodu składowego. Udział domu składowego w czynności prawnej rozdzielania dowodu składowego ma postać tzw. czynności rejestracyjnych i w żadnym wypadku konieczność ich dokonywania nie wynika z treści umowy składu. Są to raczej czynności swoiście związane z obrotem dowodami składowymi. Dom składowy odpowiada za dokonanie tych czynności rejestracyjnych, na zasadach określonych w przepisach art. 415 i nast. k.c., wobec strony umowy (jeżeli podmiot ten dysponuje dokumentem), jak również wobec nabywców papierów wartościowych (indosatariuszy). Gwoli przypomnienia, mowa tutaj o takich czynnościach, jak wciągnięcie treści pierwszego indosu do księgi składowej (tej karty, z której dowód składowy został oddzielony) oraz przepisanie tegoż indosu do oddzielnego rewersu z zaznaczeniem tej okoliczności w księdze składowej. Bezprawne działanie przedsiębiorcy składowego może zwłaszcza polegać na zaniechaniu dokonania wspomnianych czynności lub na takim ich dokonaniu, że powstaje rozbieżność w treści rewersu, warrantu bądź wpisów w księdze albo też takim dokonaniu wpisów, że dowodów składowych nie można wykorzystać w obrocie prawnym. Zachodzą tutaj trudności dowodowe po stronie posiadacza oddzielonych rewer-

su lub warrantu w zakresie przypisania odpowiedzialności przedsiębiorcy na zasadzie deliktowej.

Końcowe uwagi w przedmiocie odpowiedzialności domu składowego, związanej z wystawianiem dowodów składowych i obrotem tymi papierami wartościowymi, nawiązują do wspomnianego wyżej problemu rozmiaru obowiązku odszkodowawczego przedsiębiorcy składowego. Ograniczenie wysokości świadczenia odszkodowawczego do wartości rzeczy, na dodatek zwykłej, ma miejsce – jak tego chce przepis art. 855 § 4 k.c. – w wypadku szkody wynikłej z ubytku, utraty lub uszkodzenia rzeczy, powstałej w ściśle określonym czasie (od przyjęcia na skład do wydania z powrotem). Nawet jeżeli miarą dla oblicza-

Dom składowy jest abstrakcyjnie zobowiązany względem nabywcy dowodu składowego do wydania rzeczy zgodnie z treścią wystawionego (wypełnionego) przez siebie dowodu składowego.

nia wysokości odszkodowania jest zwykła wartość rzeczy, pojawia się pytanie o to, czy wartość rzeczy dla celu obliczenia wysokości świadczenia odszkodowawczego może być ustalona w oparciu o treść dowodu składowego (lub którejś z jego oddzielonej części), ale z pominięciem treści stosunku składu. Oczywiście tak postawiony problem ujawni całą swoją ostrość w sytuacji, gdy w osnowie dowodu składowego rzecz będzie zindywidualizowana niezgodnie z rzeczywistością.

Wyjaśnić tutaj trzeba, iż w osnowie dowodu składowego nie znajdziemy oszacowanej w jednostkach pieniężnych wartości przedmiotu pieczy. Rozwiązanie to jest oczywiste i nie wymaga komentarza. Dowód składowy zawiera w zamian szereg postanowień, które pozwalają wartość rzeczy obliczyć, przy wykorzystaniu minimum wiedzy o rynku towarów. Zgodnie z treścią art. 23 ust. 3 ustawy o domach składowych, obie części dowodu składowego powinny zawierać między innymi oznaczenie ilości, jakości, kraju pochodzenia oraz (w razie potrzeby) szczególnych cech złożonych rzeczy. Nie koniec na tym – dowód składowy zawierać ma wzmiankę, czy rzeczy zostały ubezpieczone (jeśli tak, to u jakiego ubezpieczyciela, na jaką kwotę i na jaki czas), wzmiankę o obciążeniach publiczno-prawnych (cła, podatki, inne opłaty) oraz zabezpieczonych ustawowym prawem zastawu roszczeniach domu składowego (składowe, należności uboczne; ze wskazaniem odpowiedniej pozycji taryfy składowego). Każdy z wymienionych czynników – nie tylko jego ilość i jakość, ale także np. fakt obciążenia – ma wpływ na wartość rzeczy.

W sytuacji gdy dom składowy nierzetelnie określił w dowodzie składowym cechy mierzalne rzeczy (ilość, jakość) albo nawet jej cechy prawne, wywierające jednak wpływ na obliczenie wartości (okoliczność ubezpiecze-

nia, zaległe składowe według taryfy), to wartość rzeczy obliczona w oparciu o treść papieru wartościowego nie będzie adekwatna do wartości rzeczy, rzeczywiście oddanej na skład. Mimo tego że oddającym na skład przysługują roszczenia wprost ze stosunku składu (gdyż jest stroną umowy), to akceptując rozbieżności w treści dowodu składowego działa na własne ryzyko. Częstość bowiem ustalenie rzeczywistych cech mierzalnych z chwili oddania na skład będzie niemożliwe w chwili odbierania tej rzeczy ze składu. Deklaracja w zakresie cech rzeczy przyjętych na skład jest zatem w tym sensie wiążąca (i korzystna) dla domu składowego, że ani nabywca nierozdzielonego dowodu składowego przez indos, ani tym bardziej posiadacze rozdzielonych już rewersu bądź warrantu nie mają faktycznej możliwości zweryfikowania ustaleń odzwierciedlonych w osnowie dowodu składowego.

Odpowiedzialność domu składowego z tytułu udziału w czynnościach egzekucyjnych

Zainteresowanie, jakie należałoby poświęcić kwestii odpowiedzialności domów składowych, z jaką mogą się one spotkać w związku z udziałem w czynnościach egzekucyjnych, jest uzasadnione z kilku powodów.

Po pierwsze, zagadnienie to dotyczy samej istoty domów składowych, te zaś – należy przypomnieć – zaliczamy do grupy profesjonalnych uczestników obrotu prawnego, od których należy wymagać nie tylko staranności ogólnie wymaganej w stosunkach prawnych danego rodzaju, lecz z uwzględnieniem zawodowego charakteru prowadzonej działalności. Domy składowe nazywane są bowiem podmiotami zaufania publicznego, a określenie to ma swoje odzwierciedlenie w doniosłej roli, jaką przedsiębiorcy ci mają spełniać w obrocie, w tym też w zakresie czynności podejmowanych na rzecz wierzycieli warrantowych (dbałość o „bezpieczeństwo kredytu”; wpływ na utrzymanie wartości substratu zabezpieczenia wykonania zobowiązania). Chodzi w szczególności o te czynności domów składowych, w wyniku podjęcia których niezaspokojony w terminie wierzyciel warrantowy otrzymuje zaspokojenie z przedmiotu zastawu.

Po drugie, przemawia za tym sposób dochodzenia zaspokojenia z udziałem domu składowego. Wierzyciel sumy warrantowej, który nie uzyskał zaspokojenia na pierwszym etapie dochodzenia należności z warrantu, gdyż bank domicylowy odmówił mu wypłacenia sumy warrantowej (nie wpłaconej przez dłużnika rzeczowego, czyli posiadacza rewersu), zwraca się bezpośrednio do domu składowego – z pominięciem drogi sądowej i powszechnej drogi egzekucyjnej – z żądaniem przeprowadzenia

sprzedaży przedmiotu zastawu (drugi etap dochodzenia należności warrantowej). Rozwiązanie to jest w pewnym sensie wyjątkiem w dziedzinie trybu dochodzenia należności i włączyć je można bez większych obaw do katalogu tzw. ułatwień (przywilejów) egzekucyjnych. Tymczasem inne spośród znanych w tej mierze ułatwień (np. bankowy tytuł egzekucyjny, dobrowolne poddanie się egzekucji) wcale nie uchylają konieczności zwrócenia się do komornika z wnioskiem o wszczęcie egzekucji. Dochodzenie zaspokojenia z przedmiotu zastawu, zdeponowanego w domu składowym, odbywa się z wyłączeniem trybu egzekucyjnego, przewidzianego w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Jednakowoż zagadnienia proceduralne są przedmiotem regulacji wydanej na podstawie delegacji ustawowej, przewidzianej w art. 40 ust. 3 ustawy o domach składowych. Minister właściwy do spraw rynków rolnych, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki, określa w drodze rozporządzenia tryb i koszty licytacji publicznej w sposób zapewniający zabezpieczenie interesów osób biorących udział w obrocie dowodami składowymi i ich częściami¹⁶.

Po trzecie natomiast, wątki egzekucyjne ściśle splatają się nam z problematyką konstrukcji prawnej wystawianych przez dom składowy papierów wartościowych. Ten nurt zagadnień przewija się zresztą stosunkowo często i szeroko w działalności domów składowych. Wierzycielowi sumy warrantowej, który pragnie skierować żądanie sprzedaży przedmiotu zastawu, ma służyć legitymacja formalna z papieru wartościowego. Z całą ostrością ujawnia się też właśnie w tym miejscu problematyka udziału domu składowego w należywym wystawieniu dowodów składowych lub ich odłączonych części (rozdzielenie dowodu składowego), o czym już wspomniano.

Centralnym punktem przemyśleń na ten temat odpowiedzialności domu składowego w prezentowanym zakresie trzeba by uczynić postanowienia zawarte w rozdziale 6 ustawy o domach składowych, który poświęcony został w całości sprzedaży przymusowej (art. 38–45). Uwagę kierujemy jedynie na wybrane uregulowania.

Grono osób, które mogą domagać się od domu składowego naprawienia szkody, przedstawia się stosunkowo szeroko. Z roszczeniem odszkodowawczym mogą wystąpić zarówno wierzyciel rzeczowy (posiadacz warrantu), jak i dłużnik rzeczowy (posiadacz rewersu). W określonych okolicznościach uprawnienie odszkodowawcze może służyć także nabywcy rzeczy sprzedanej na licytacji publicznej.

Z uwagi na kryterium podmiotu, który uzyskuje zaspokojenie z kwoty uzyskanej w drodze sprzedaży przedmiotu zastawu, wyróżniamy sprzedaż skierowaną na zaspokojenie pretensji wierzyciela warrantowego albo na zaspokojenie pretensji samego domu składowego. Ewentualne roszczenie odszkodowawcze na ostatniej z wymienionych płaszczyzn może podnieść jedynie nabywca rzeczy sprzedanej na licytacji publicznej. Dzieje się tak dla

tego, że dom składowy nie odpowiada przed sobą samym, w związku z przeprowadzeniem sprzedaży przymusowej na zaspokojenie swoich pretensji.

Najpierw wypadnie rozważyć kilka kwestii, jakie nawiązują się w związku z odpowiedzialnością domu składowego przed wierzycielem sumy warrantowej. Otóż katalog sytuacji, kiedy to mógłby on zgłosić pretensję przeciwko domowi składowemu, nie jest wyczerpująco wskazany w ustawie. Dom składowy odpowiada między innymi za szkodę wywołaną przez opieszałość prowadzonej sprzedaży (wbrew treści normy ujętej w art. 38 ust. 2) lub gdy nie przeprowadzi jej mimo zgłoszenia żądania, gdy nie przestrzega porządku zaspokojenia (art. 41 ust. 1) albo nie potrąci dyskonta (art. 41 ust. 2), błędnie oszacuje rozmiar wierzytelności wierzyciela warrantowego, czy też w końcu, jeśli nie zwróci warrantu, w sytuacji gdy wierzyciel uzyskał tylko częściowe zaspokojenie (art. 45). Dom składowy odpowiada wreszcie, jeżeli nie wręczy wierzycielowi kwot uzyskanych z licytacji. Dochodzi jeszcze odpowiedzialność z tytułu nieprzestrzegania trybu prowadzenia sprzedaży (art. 40).

Rozmiar świadczenia odszkodowawczego domu składowego nie jest ograniczony zwykłą wartością rzeczy (art. 855 § 4 k.c.), chociaż w praktyce odszkodowania będą niższe, o czym zadecyduje rozmiar szkody. Prawdą jest też, że pociągnięcie domu składowego do odpowiedzialności w oparciu o nakaz zapłaty wydany w trybie przewidzianym przez przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie będzie możliwe. Trzeba bowiem mieć na względzie nowy kształt przepisów: o postępowaniu nakazowym oraz trudność w sformułowaniu roszczenia odszkodowawczego, które by można było zgłosić przed sądem na podstawie oddzielnego warrantu. Roszczenie, aby dochodzić go w trybie nakazowym, ma bowiem wynikać z dokumentu, a w omawianym przypadku roszczenie o odszkodowanie nie ma swego odbicia w osnowie papieru wartościowego

(oddzielnego warrantu). W związku z tym zaspokojenie roszczeń odszkodowawczych, kierowanych ze strony wierzyciela warrantowego w związku z wadliwym wykonywaniem czynności egzekucyjnych przez dom składowy, pozostaje poza zakresem asekuracyjnego oddziaływania składowego funduszu gwarancyjnego (art. 61-66 ustawy), ponieważ nie jest bezpośrednio związane z niewykonaniem (nienależytym wykonaniem) umowy składu.

Natomiast jeśli chodzi o zagadnienie odpowiedzialności domu składowego wobec nabywców rzeczy sprzedanych w drodze licytacji przymusowej i/lub posiadaczy rewersów, kluczowe znaczenie należy przypisać normie zawartej w art. 42 ustawy, który warto tu zacytować.

„Sprzedaż określona przepisami niniejszego rozdziału (tzn. sprzedaż przymusowa) przenosi własność rzeczy w stanie wolnym od obciążeń, mimo niezachowania przepisów art. 38-41 (ust. 1). Dom składowy jest obowiązany do odszkodowania wobec osoby, która poniosła szkodę w wyniku niedochowania postanowień przepisów art. 38-41. Umowa ograniczająca lub wyłączająca ten obowiązek jest nieważna (ust. 2)”.

Już pobieżna lektura powołanego przepisu ustawy każe skoncentrować się na problematyce nabycia własności rzeczy sprzedanej w trybie przymusowym. Chociaż powołany przepis ma cechy normy proceduralnej, to w znacznym stopniu oddziałuje na sferę materialnoprawną, zarówno nabywcy rzeczy, jak i podmiotu, który utracił prawo do rzeczy. Bezpośrednim nawiązaniem do treści art. 42 ustawy jest obowiązujący art. 879 k.p.c.¹⁷. Z zachowaniem pewnej dozy ostrożności można rozwiązania procesowe – przynajmniej częściowo – przenieść na grunt prawa materialnego w interesującej nas dziedzinie.

W doktrynie¹⁸ i w orzecznictwie¹⁹ przyjmuje się, że nabycie rzeczy ruchomej w trybie egzekucyjnym ma charakter pierwotny. Spostrzeżenie to należy uznać za przekonujące, chociaż właściwie chodzi tu o nabycie pochodne, któ-

¹ Przedsiębiorca składowy odpowiada za „dokładność wzmianek w kwitach składowych i warrantach” oraz jeżeli pozwolił sprzedać towar bez złożenia do depozytu [w Polsce do banku domicylowego - K.Z.] sumy, jaka przypada posiadaczowi drugiego tytułu (czyli warrantu), jak to wynika z wypowiedzi A. Boistela (*Wykład prawa handlowego*, Warszawa 1877, s. 346).

² J. Napierała, *Obowiązek pieczy nad rzeczą w umowie składu*, RPEiS 1976, z. 3, s. 33-34; tenże, *Umowa składu*, Poznań 1981, s. 52-63.

³ Bliżej: J. Napierała, *Obowiązek pieczy...*, op. cit., s. 36.

⁴ Może jednak rzecz odebrać i skutecznie domagać się od domu składowego wyrównania uszczerbku, spowodowanego pogorszeniem się stanu rzeczy.

⁵ M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935, s. 940-941; T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Kraków 1936, t. II, s. 972-973; J. Namitkiewicz, *Kodeks handlowy - komentarz*, t. II, Warszawa 1946, s. 252-253. W nowej literaturze por. zwłaszcza J. Napierała, *Umowa składu* (w: *System prawa prywatnego*, tom 7, *Prawo zobowiązań - część szczegółowa*, Warszawa 2001, s. 515).

⁶ Prawo nie przewiduje sposobu stwierdzenia ubytku lub uszkodzenia. W regulaminach domów składowych powinna być ta luka uzupełniona, co postulował A. Tempel (*Prawo o domach składowych*, PPH 1925, nr 5/6, s. 331).

⁷ J. Napierała, *Obowiązek pieczy...*, op. cit., s. 40.

⁸ W. Górski, *Skład* [w:] *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 2, Ossolineum 1976, s. 626; J. Napierała, *Zakres odpowiedzialności przedsiębiorstwa składowego za utratę, ubytek lub uszkodzenie towaru*, RPEiS 1978, z. 3, s. 52.

⁹ W. Górski, *Prawo przewozowe*, Warszawa 1971, s. 167.

¹⁰ S. Szer, *O obowiązku konserwacji towarów zdeponowanych w domach składowych*, „Palestra” 1928, nr 3, s. 105-106.

¹¹ Co wnikliwie zbadał J. Napierała (*Zakres odpowiedzialności przedsiębiorstwa składowego za utratę, ubytek lub uszkodzenie towaru*, RPEiS 1978, z. 3).

¹² Tamże, s. 56.

re ma skutki nabycia pierwotnego, co należy odróżniać, aczkolwiek nie ma to dla nas decydującego znaczenia. Zasięg oddziaływania tej opinii wydaje się obejmować również nabycie na podstawie art. 42 ustawy o domach składowych. Brzmienie art. 879 k.p.c. nie pozwala jednakże na ukształtowanie istotnego dla naszych rozważań poglądu na temat odpowiedzialności. Przepis ten nie wskazuje zwłaszcza osób uprawnionych do zgłoszenia roszczenia ani ewentualnej podstawy aktualizacji odpowiedzialności, jak to wprost czyni art. 42 ustawy. W tym kierunku wypowiedziały się jednak sądy. Brzmienie tezy powołanego już orzeczenia (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 30 sierpnia 1995 r., sygn. akt I ACr 570/95; OSA 1997/2/12) przedstawia się następująco: „Przejęcie ruchomości na własność przez wierzyciela w toku postępowania egzekucyjnego jest rodzajem nabycia (art. 877 w związku z art. 879 k.p.c.). Konsekwentne zastosowanie mają pojęcia ogólne kodeksu cywilnego, tj. dobra i zła wiara (art. 169-170 k.c.). Mimo że przejęcie to następuje *ex lege* i ma charakter pierwotny, doktryna dopuszcza przeciwko nabywcy z złej wierzcie nawet roszczenie windykacyjne”.

Następstwem przyjęcia tak ukształtowanego poglądu będzie sformułowanie konkluzji, iż nieprawidłowo przeprowadzone czynności zmierzające w kierunku zaspokojenia pretensji wierzyciela (warrantowego albo domu składowego) mogą spowodować szkodę. Określony krąg osób może zaś domagać się jej naprawienia. Takie też rozwiązanie zostało wprost przyjęte przez przepisy ustawy o domach składowych.

Jednakże o wiele bardziej istotne z punktu widzenia rozważanego art. 42 ustawy jest jego sanujące oddziaływanie. Wystarczy zauważyć, że art. 879 k.p.c. w ogóle nie wspomina o nabyciu (i skutkach nabycia) ruchomości na podstawie wadliwie prowadzonego postępowania egzekucyjnego. W interesie szybkości obrotu prawnego i w celu usunięcia wątpliwości co do stanu prawnego ustawodawca prze-

sądził, iż wadliwe z proceduralnej perspektywy nabycie (pochodne) własności ma niewzruszalne skutki prawne w sferze prawa materialnego (skutki nabycia pierwotnego). Nabywcy rzeczy przysługuje tytuł prawny do rzeczy, a ewentualne roszczenia można kierować nie przeciwko temu nabywcy, a przeciwko domowi składowemu. W ten sposób kodeksowa zasada domniemania dobrej wiary ulega spotęgowaniu, ponieważ nawet w sytuacji gdy nabywca jest w złej wierze (np. wie o nieprawidłowościach postępowania), odpowiedzialność ponosi dom składowy.

Rozwiązanie to pozostaje w zgodzie z duchem regulacji, przewidzianej w przepisach kodeksu cywilnego. Zasięg oddziaływania art. 42 ustawy, podobnie zresztą jak i art. 879 k.p.c., pozostaje w kręgu merytorycznego rozumienia normy wyrażonej w art. 170 zdanie drugie kodeksu cywilnego (w zw. z art. 169 § 2 zdanie drugie k.c.). Własność rzeczy nabytych na urzędowej licytacji publicznej przechodzi bez obciążeń wówczas, gdy rzecz ta obciążona była prawem osoby trzeciej. Sens tej wypowiedzi normatywnej doskonale zobrazuje przykładowa sytuacja praktyczna – osoba stająca do licytacji przedmiotu zastawu nabywa w drodze wadliwie przeprowadzonej licytacji rzecz, której właścicielem²⁰ jest posiadacz rewersu; własność nabywa od razu, bez obciążeń, zaś odpowiedzialność ponosi dom składowy.

Z pretensją odszkodowawczą przeciwko domowi składowemu, wówczas gdy sprzedaż odbyła się z naruszeniem procedury sprzedaży (art. 38-41 ustawy oraz rozporządzenie wydane na podstawie delegacji z art. 40 ust. 3 ustawy), może wystąpić bądź nabywca rzeczy, bądź uprawniony do rzeczy posiadacz rewersu. Szkodą posiadacza rewersu polega zwłaszcza na wygaśnięciu jego prawa do rzeczy, zaś szkoda nabywcy rzeczy wyraża się w wydatkach poniesionych na prowadzenie sporu z posiadaczem rewersu. W tych granicach dom składowy jest zobowiązany uczynić zadość.

PS

¹³ Chociaż istnieje oczywista różnica pomiędzy wartością rzeczy a jej ceną. Jeśli chodzi o stosowanie cen giełdowych poza obrotem giełdowym – patrz: J. P. Naworski, *Ceny rynkowe i giełdowe – próba wykładni art. 536 k.c.*, PPH 2000, nr 2.

¹⁴ Ustawa o domach składowych nie pozwala na odpowiednie stosowanie przepisów prawa wekslowego o wystawieniu weksla. Problem wystawienia oddzielonych rewersu i warrantu – ściśle związany z zagadnieniem pierwszego indosu oddzielnego warrantu – przedstawia się dosyć specyficznie, ponieważ należy przyjąć, iż papiery te mają dwóch wystawców. Pierwszym z nich jest dom składowy, zaś drugim – pierwszy indosant oddzielnego warrantu (kredytobiorca). Każdy spośród wystawców zobowiązany jest inaczej.

¹⁵ Takie ujęcie problematyki dowodów składowych zaproponowałem w przyczynku pt. *Zagadnienia prawnego ujęcia dowodów składowych de lege ferenda* (PPH 1999, nr 6).

¹⁶ Do dnia dzisiejszego rozporządzenie w tym przedmiocie nie zostało ogłoszone. Można się jednak spodziewać, że przy uwzględnieniu aktualnego ustawodawstwa rozporządzenie to będzie nawiązywało swoją treścią do innej, nie obowiązującej już regulacji w tym przedmiocie, a mianowicie do rozporządzenia z 1 lipca 1934 roku o trybie dokonywania licytacji publicznej, przewidzianej w art. 510, 547 i 670 kodeksu handlowego (Dz.U. z 1934 r. Nr 59, poz. 510).

¹⁷ Przepis art. 879 k.p.c. w brzmieniu: „Kto nabywa rzecz na podstawie przepisów niniejszego rozdziału, staje się jej właścicielem bez żadnych obciążeń i powinien ją natychmiast odebrać. Nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękoma za wady rzeczy; przeciwko nabywcy nie można podnieść zarzutów co do ważności nabycia”.

¹⁸ E. Wengerek, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1961, s. 226.

¹⁹ Np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 30 sierpnia 1995 r. (I ACr 570/95; OSA 1997/2/12).

²⁰ W istocie „jedynie” posiadaczem. Oddzielony rewers inkorporuje bowiem posiadanie, a nie prawo własności. Kwestia tytułu prawnego posiadacza rewersu do rzeczy oddanej na skład jest zresztą nieco bardziej złożona.